

Мукачівський державний університет
Гуманітарний факультет
Кафедра психології

Дипломна робота

на тему: «Психологічна культура як чинник професійної підготовки педагогів»

Виконав: студент 4 курсу групи ПП-41

напряму підготовки 6.030103

«Практична психологія»

Поцко Т. В.

Керівник: Барчій М. С.

Рецензент: Товканець Г. В.

Мукачево - 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ	
1.1. Психологічна культура в структурі діяльності вчителя початкової школи.....	7
1.2. Компоненти психологічної культури педагога.....	17
1.3. Умови формування психологічної культури майбутніх педагогів.....	24
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ	
2.1. Організація і процедура дослідження.....	29
2.2. Аналіз результатів дослідження.....	36
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Психологічна культура є порівняно новим поняттям і поки що доволі рідко використовується в науковій літературі. Воно утворилося на перехресті різних наукових галузей: філософії, культурології, соціології, етики і психології. Широкий спектр напрямів щодо дослідження культури існує в сучасній психолого - педагогічній науці: психологія культури у структурі гуманітарних наук; різні аспекти виникнення, становлення та функціонування культури; взаємозв'язок процесів психологічного відображення та створення культурних цінностей; причини неадекватного відображення форм та змісту культури; психічне здоров'я та цілісність особистості залежно від збалансованості впливу культурного середовища.

Різні вчені по різному трактували дане поняття. Так, М. К. Тутушкіна розуміє психологічну культуру як турботу про своє психічне здоров'я, вміння самому виходити із психологічних криз і допомагати близьким людям.

На думку О. Й. Моткова, психологічна культура - це комплекс розвинутих спеціальних потреб, здібностей і вмінь людини, який проявляється в самоорганізації і саморегуляції будь-якої життєдіяльності людини, різноманітних видах її базових прагнень і тенденцій, в ставленні особистості до себе, до людей, до живої і неживої природи, до світу в цілому.

Л. С. Колмогорова виводить поняття загальної психологічної культури, відокремлюючи його від поняття професійної психологічної культури, та розуміючи під нею складову базової культури особистості як системної характеристики людини, яка дозволяє їй ефективно самовизначитися і самореалізуватися в житті, а також сприяє успішній соціальній адаптації і саморозвитку. Також психологічна культура включає в себе як освіченість, так і основні параметри розвитку особистості. До того ж індивідуальна психологічна культура не може розглядатися за межами контексту тієї культури, в якій людина виросла, живе, вона включає в себе риси як

загальнолюдської, так і національної, соціально-стратової культури, вичерпуючи її переваги у просторі та часі.

Щодо готовності педагога до професійної діяльності, то вона залежить від рівня розвитку психологічної культури та рівня загальнолюдської культури взагалі, від отриманої загальної і професійної освіти.

Сучасні дослідники стверджують, що педагогічна робота вимагає від педагога - професіонала обізнаності широкому колу питань починаючи з організації системи професійної роботи щодо законодавства, соціології і економіки, загальної і соціальної психології, вікової і педагогічної психології закінчуючи конкретними, прикладними знаннями. Але перед усім еталоном для майбутнього педагога-професіонала має бути хоча б високий рівень знань психологічної культури - за наявності у певних особистостей стійкої і дієвої системи психологічних знань, умінь, навичок, здібностей, що і дасть можливість ефективно сформуванню вищого рівня розвитку психологічної культури під час становлення особистості майбутнього педагога-професіонала під час підготовки.

Сучасний розвиток освітньої ситуації в Україні полягає в пошуку ефективних засобів реалізації провідної ідеї реформування системи освіти – ідеї створення оптимальних умов для розвитку особистості. Провідна роль у її реалізації належить педагогу, який має бути психологічно готовий до гуманістично-спрямованої взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу. Це, в свою чергу, сприятиме розвитку у молоді особистісноорієнтованої життєвої позиції, соціальних умінь та навичок, що лежать в основі їх самореалізації в сучасному світі. Важливе місце в гуманістично-орієнтованій взаємодії посідають досконалі партнерські відносини її суб'єктів, формування яких є необхідною передумовою розвитку психологічної культури особистості.

Мета дослідження полягає в теоретичному та емпіричному дослідженні проблеми психологічної культури майбутнього вчителя початкових класів.

Завдання дослідження:

- проаналізувати роль психологічної культури в структурі педагогічної діяльності вчителя початкової школи та охарактеризувати компоненти психологічної культури;
- визначити основні умови формування психологічної культури педагога;
- провести емпіричне дослідження психологічної культури студентів та аналізувати результати.

Об'єкт дослідження: психологічна культура майбутнього педагога.

Предмет дослідження: психологічна культура як складова професійної культури особистості педагога.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і систематизація науково-теоретичних та методичних джерел, організаційні методи, математичні методи обробки результатів, психодіагностичні методики: методика «Психологічна культура» О.І. Моткова, методика «Дослідження самооцінки за допомогою процедури ранжування» модифікація методики С. А. Будассі, «Діагностика рівня полікомунікативної емпатії» за І. М. Юсуповим, «Структура спрямованості педагога» В. Семиченко.

База дослідження: Дослідження проводилось на базі психологічної служби МДУ зі студентами педагогічного факультету 1 та 4 курсів , вибірка досліджуваних 50 осіб.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що їх можна використати в організації психологічного супроводу професійної підготовки майбутніх педагогів.

Публікації за час навчання. Результати дослідження опубліковано в збірнику тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі», 25 жовтня 2018

а

с

п

і

р

1. Поцко Т.В. До проблеми психологічної підготовки майбутніх педагогів / М.С. Барчій, Т.В. Поцко // Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 25 жовтня 2018 р., Мукачево / Ред.кол. : В.І.Кобаль (гол.ред.) та ін. – Мукачево: МДУ, 2018. – – С. 199-202.

2. Поцко Т.В. Формування психологічної культури майбутнього вчителя початкової школи / Т.В.Поцко, М.С. Барчій // Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених/ ред. кол. Гоблик В.В.(гол. ред.), Алмашій І.І.(-заст. гол. ред.) та ін. – Мукачево: РВВ МДУ, 2019.-Вип.1(3). – С.139-145

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено теоретичний аналіз психологічної культури педагога, емпірично досліджено особливості психологічної культури студентів педагогічного факультету.

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми дозволив дійти висновку, що психологічна культура педагога - складне поняття. На думку більшості дослідників, вона включає сукупність знань з психології, вміння використовувати ці знання у роботі з учнями, а також здатність бачити за поведінкою дитини її душевний стан, рівень розвитку пізнавальних процесів, емоційно-вольової сфери, рис характеру; вміння орієнтуватися в педагогічних ситуаціях, оцінювати їх, вибрати відповідні способи спілкування з конкретною дитиною і колективом учнів, адекватно ситуації впливати на психіку школяра.

Висока психологічна культура дає вчителю можливість компетентного вибору ефективних форм, методів, засобів навчання і виховання, що є запорукою успішного здійснення педагогічного процесу. І в той же час, саме недостатньою психологічною грамотністю педагогів пояснюється велика кількість їхніх помилок і упущень. Наприклад, наявність стереотипів у сприйманні та оцінюванні дітей; перебільшення ролі пам'яті у процесі навчання і як наслідок її перенавантаження; незнання вікових можливостей школярів; недемократичний стиль спілкування, який часто є причиною різноманітних ускладнень у взаєминах з учнями, не кажучи вже про явище дидактогенії тощо.

Тож, психологічна культура займає одну з провідних ніш у поведінці людини. Так, якщо психологічна культура майже не впливає на спеціальні ЗВН фахівця, то усі інші риси професіонала безпосередньо пов'язані із нею. Жоден фахівець не може усвідомлювати сенс власної діяльності, не маючи культури мислення. І нарешті, культуротворчість теж є неусвідомленою частиною психологічної культури викладача, оскільки він вже сам по собі є

носієм усіх видів культури - з усіма їх перевагами й недоліками - для студентів, що навчає.

Психологічна культура вчителя складається з:

- Психологічної грамотності (наявності знань з теоретичної та практичної психології різних її галузей, педагогічних підходів до навчання, виховання та розвитку особистості дитини).

- Психологічної компетентності (здатності використовувати наявні психологічні знання, педагогічні здібності та психологічні якості, яка реалізується через уміння та навички: комунікативні; педагогічно-організаційні; рефлексивні; регулятивні; саногенні.

- Мотиваційно-ціннісного компоненту (наявність сформованої особистісної спрямованості - цінностей, переконань, інтересів та потреб, зокрема, прагнення до самоактуалізації, які виступають показником особистісної зрілості та обумовлюють пошукову активність людини).

Поділяємо думку О. В. Єрьомкіна щодо умов успішного формування психологічної культури вчителя:

- Формування психологічної культури в системі безперервної професійної підготовки вчителя.

- Створення оптимальних психологічних умов для реалізації особистісної потреби в самопізнанні й пізнанні інших людей, саморозвитку, самовихованні як передумови успішного формування психологічної спрямованості особистості.

- Створення в процесі навчання спеціальних умов, які б передбачали б доповнення й структурування змісту психолого-педагогічних дисциплін, їх інтеграцію; розробку й реалізацію спеціальних педагогічних, психологічних і психотерапевтичних методик навчання.

- Включення науково-теоретичної та практичної психологічної підготовки в зміст психолого-педагогічних предметів і навчально-виробничу практику, в структуру самостійної роботи з психолого-педагогічних

дисциплін, в процедуру виконання наукових робіт студентів і в соціокультурний простір майбутнього педагога.

- Побудова й реалізація індивідуальних програм формування психологічної культури на основі прийняття цінності себе й інших.

- Створення комплексу діагностичних методик, якими повинен користуватися вчитель у педагогічних цілях.

- Формування психологічної й практичної готовності вчителя до співробітництва зі шкільним психологом на основі ціннісних орієнтацій, поглядів, теоретичної підготовленості до психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини.

В результаті емпіричного дослідження психологічної культури студентів педагогічного факультету виявлено наступне. За допомогою методики «Психологічна культура особистості» О. І. Моткова було визначено силу психологічних прагнень досліджуваних і ступінь їх здійснення в повсякденному житті. У даній групі досліджуваних сила психологічних прагнень (60 %) є більшою ніж ступінь їх здійснення (40%). За результатами проведення даної методики з'ясовано, що найбільш розвинутими показниками здійснення культурно-психологічних прагнень є конструктивність у мправах та гармонізуючий саморозвиток.

Наступна методика - «Діагностика рівня полікомунікативної емпатії» (за І. М. Юсуповим). За допомогою даної методики було визначено рівень прояву емпатичних тенденцій. У більшості досліджуваних спостерігається високий рівень полікомунікативної емпатії. На старшому курсі здатність до емпатії є більшою.

Наступна методика дослідження самооцінки за допомогою процедури ранжування (за С. А. Будассі, модифікація А. О. Реана). Результати показують, що на четвертому курсі самооцінка є вищою ніж на першому курсі.

Останньою є методика «Визначення структури професійної спрямованості педагога» (В. А. Семиченко). Найбільшою структурною

ланкою спрямованості респондентів є егоцентрична спрямованість, а найменшою – ідеалістична.

В результаті кореляційного аналізу було виявлено, що здійснення культурно-психологічних прагнень залежить від здатності особистості до психологічної саморегуляції. Тобто психологічна саморегуляція сприяє розвитку у людини здатності здійснювати свої культурно-психологічні прагнення. Виявлено, що егоцентрично спрямовані студенти мають низьку емпатію до дітей.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо у розробці корекційної програми з розвитку компонентів психологічної культури майбутніх педагогів.



МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>